

Ժ Ե Մ Ա Ր Ա Ն Ի Տ Ա Ր Ե Դ Ա Ր Ձ.

Ամեն տարի Ս. Գէորգ զօրավարի տօնին Ս. Էջմիածնայ միաբանները և ձեմարանի սաները մեծ հանդիսով կատարում են ձեմարանի հիմնարկութեան նշանաւոր տարեգարձը: Այս տարի այդ տօնը ընկաւ Սեպտեմբերի 25-ին, բայց որովհետեւ հետեւալ օրը ամսի 26-ին պէտք է Մայր Տաճարում տեղի ունենար ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Մկրտիչ Ա. հանդիսաւոր ս. օծման խորհուրդը, ուստի ձեմարանի տարեգարձի հանդէսը յարմար համարուեց յետաձգել մինչեւ հոկտեմբ. 9-ը Ս. Թարգմանչաց տօնը:

Կէս օրուայ պատարագից յետոյ, որին ներկայ էր Նորին Վեհափառութիւնը, բոլոր միաբանները շուրջառ առած հանդիսով դուրս եկան Տաճարից և երգելով «Որ յանէից» շարականը եկան Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի գերեզմանի վերայ և ըստ սովորութեան հոգեհանգիստ կատարեցին, հանդիսագիրն էր Նորին Վեհափառութիւնը: Հանգուցեալի գերեզմանը զարդարած էր ծաղիկներով: Հոգեհանգստից յետոյ աշակերտները համբուրեցին իրենց մեծ բարերարի գերեզմանը, իսկ շատերն էլ իբրեւ յիշատակ մի մի ծաղիկ վերցնելով՝ հեռացան: Վեհափառը խոստացել էր ներկայ լինել նաև ձեմարանում կատարուելիք հանդիսին, ուր տեղի պիտի ունենար մի տարուայ ձեմարանում կատարուած գործունէութեան հաշուետուութիւնը: ձեմարանը, նրա բակը զարդարած էին և այդ տեղ էր յատուկ տեղ պատրաստած ընդունելու Նորին Վեհափառութեանը և հանդիսատեսներին: Վերջիններս մեծ բազմութեամբ հոգեհանգստից անմիջապէս յետոյ եկել հաւաքուել էին և սպասում էին Նորին Վեհափառութեանը:

որի գալով հանդէսը բացուէր. սակայն յայտնուեց, որ հա կարգադրել է ուշացնել հանդէսը և ժամը երեքին կատարել:

Նոյն բազմութիւնը կրկին անգամ հաւաքուեց ժամի երեքին: Նորին վեհափառութիւնը եպիսկոպոսների և վարդապետների ուղեկցութեամբ բարեհաճեց շնորհ բերել նշանակեալ ժամանակին և իւր ներկայութեամբ կատարել տալ հանդէսը: Երբ վեհափառը բազմեց, աշակերտները սկսեցին երգել «Որ զշնորհս աստուածային» թարգմանչաց շարականը: Ապա տեսչի օգնական իրաւաբանութեան կանդիտատ պ. Սաղաթելեանը ամբիոն բարձրանալով կարգաց մի ճառ: Ճառի մէջ նա շօշափեց մի քանի խնդիրների, որոնք իւր կարծիքով արդէն հասունացած են և ժամանակ է իրագործելու: Այդ խնդիրներն են. ճեմարանի ծրագիրը համապատասխան չէ ներկայ սահմաններին, հարկաւոր է հրաւիրել յայտնի գիտնականների, պրօֆեսորներ և նոր ծրագիր պատրաստել տալ: ճեմարանի շինութիւնը մեծ պակասութիւններ ունի, դասարանները փոքր են և անյարմար, պէտք է մուծել դրա մասին ևս: Խրաւամբ շատ ուշադրութեան արժանի խնդիրներ են, բայց, մեր կարծիքով, վատ չէր լինիլ աւելացնել նաև — ճեմարանում աւանդելիք առարկաների համար հարկաւոր է այնպիսի մասնագէտներ հրաւիրել, որոնք ուսումնասիրած են իրեանց ուսուցանելի առարկան և ոչ թէ՛ դիցուք մատեմատիկոսը աշխարհագրութիւն գասաւանդէր կամ իրաւաբանը գրականութիւն: Ծրագրի կազմակերպութիւնը բնականաբար մեծ նշանակութիւն ունի մի հիմնարկութեան յաջողութեան վերաբերմամբ, բայց գլխաւորը ծրագրի գործադրողներն են: Մեր բոլոր ուսումնարանների անյաջողութեան բուն աղբիւրը իսկապէս աւելի վարիչների թուլութիւնն է քան ծրագրի անյաջող կազմելուց: Հին ճեմարանութիւն է — մագործին չը պիտի տալ կօշկակարի պաշտօն: Պ. ճառախօսը շօշափեց նաև մի քանի քաղաքակրթութեան վերաբերեալ կէտեր, թէ ինչ եղանակով են եւրոպական ազգերն առաջ գնում և շեշտեց մի քանի կէտեր, այն է — նոյա յառաջադիմութեան գաղտնիքը պէտք է որոնել բնական գիտութեանց զարգացման մէջ և որ այդ գիտութեանց

շնորհիւն է, որ մենք այսօր ունինք հեռախօս, հեռագիր և ընչ:

Այդ ընդհանուր գծերից յետոյ նա ասաց որ իւր տեղեկագրի մէջ յիշուած են մի առ մի ուսուցիչների թիւը, նոցա դասաւանդած առարկաները, աշակերտների անունները, փոխադրութիւնը, տնտեսական հաշիւներ և ճեմարանի շինութիւնները: Գալով ճեմարանական տարուայ ներքին կեանքին, յիշեց որ տարին խալազ է անցել, բացի մի գէպքից մի ուսուցչի և վերակացուի մէջ, որի հետեւանքը եղել է վերջինի հեռանալը: Ուրիշ գէպքեր բնականաբար աւելորդ էին յիշուելու... Աշակերտների մէջ նկատուել է ինքնօգնութեան հետքեր, նոքա պակաս գրքերը իրանք են գնել սեփական փողերով և կարգաւուց յետոյ նուիրել ճեմարանի մատենադարանին: Մենք թող ենք տալիս հարցնելու, եթէ մատենադարանում ամենասովորական գրքերը պակասում են և աշակերտի գիրք գնելը յառաջագիմութիւն է նկատուում, իսկապէս ի՞նչ է պատճառը որ ցանկացած գրքերը չեն գնուած. չէ՞ որ վանքի կողմից պատրաստակամութիւն է եղել գրքերի համար վճարել: «Իզձէ՛ր և փափագնե՛ր» յայտնել իրաւամբ շատ գովելի յատկութիւն է, բայց աւելի գովելին գործն է:

Յոյս ունենք որ պ. տեսչի օգնականի տեղեկագիրը հրատարակուելով, ընթերցողներն աւելի որոշ գաղափար կը կազմեն ճեմարանի մի տարուայ գործունէութեան մասին: — Այդ ճառից յետոյ աշակերտները երգեցին «Ո՛հ զի չքնաղ» երգը, որ յօրինուած է յանուն Գէորգ Գ. Կաթողիկոսի: Գ. լսարանի մի ուսանող ճառ խօսեց և ասլա երգեցին մի քանի երգեր: Զ. դասարանցի մի աշակերտ կարդաց իւր շարադրած մի ոտանաւոր. վերջը Վեհափառը կանգնելով պարզ և հասկանալի ամենքին խօսեց հետեւեալը.

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԻԿԸ ԽՅՍՈՒՄ Է՝

Դուք խօսեցաք վերացական բաներու մասին, ես էլ կը խօսեմ մարմնացեալ բաներու մասին: Այս օրուայ հանդէս մեր մտքին, մեր աչքին առաջ է. անի յիշատակ մը մեր մէջ առաջ կը բերէ. այդ յիշատակ կենդանի մարդու յիշատակ չէ, պատկեր չէ, նա հողի տակն է, այդ յիշատակ Քէորդ Ղ-ըդ Կաթողիկոսի յիշատակն է. անի մեռեր գնացեր է, սոսոր անոր գերեզմանի վրայ հոգեհանգիստ կատարեցինք: Այն ատեն մտքէս անցաւ, թէ Հայրիկ, օր մ'ալ քո գերեզմանիդ վրայ կը գան և հոգեհանգիստ կը կատարեն. Դուն էլ պիտի մեռնիս:

Քէորդ Ղ-ը գիւրք չէ գրեր, նա հիմներ է այս դպրոց, որու միջէն գիւրք գրողներ կեննեն. այս է անոր յիշատակ: Շատ անգամ երբ գերեզմաններուն մէջ ման կը գանք, տապանաքարերուն վերայ կը կարդանք. «Այս է տապան հանգստեան այս ինչին, այն ինչին», անոնք մեռեր գնացեր են և միայն այդքան կը յիշատակուին: Աւրոպայ եղողներն տեսած են, թէ ինչպէս քաղաքներու մէջ կոթողներ, արձաններ են կանգնեցուցած, ատոնք բոլորն էլ մի մի յիշատակ են. և կսեն թէ մարդիկ ինչ բան ըրած են: Ազգին մէջ շատերը կը մեռնեն, բայց ազգին շատ փոքր մասը յիշատակութեան արժանի կըլինի. իսկ մեծ մասամբ անյիշատակ կերթան: Քէորդ Ղ. մի յիշատակ թողել է Ամիաճնայ մէջ. այդ չի մեռնիր, անմահ կը մնայ. ահա ասիկ սաներ, որոնք այստեղ գիտութիւն կը սովորեն, վերջը կեր-

Թան քաղաքներ, գիւղեր, և ուր որ անոնք լինին կը յիշուի Մնոր անունը, կասուի որ Շեմարանի սաներէն է: Ուրեմն օրհնեալ լինի Գէորգ կաթուղիկոսի յիշատակ. երանի թէ ամեն մարդ երթալէն առաջ յիշատակ մը թողնէ իր անուան համար: Ես ալ շատ կը մտածեմ յիշատակ թողնել և այնպէս երթալ. Երանի, հազար երանի այն մարդկան, որ ազգին մէջ յիշատակ կը թողնէ. Մերեկեղեցին էլ իւր խնդրուածոց մէջ կըսէ՝ «յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի», ես էլ կասեմ. յիշատակն Գէորգ կաթուղիկոսի օրհնութեամբ եղիցի:

Մենք հիմա եկեր ենք այստեղ, մեր պարտքն է պահպանել այս հիմնարկութիւն. ինք որչափ աշխատեր է, որչափ տքներ է, մենք միայն պիտի պահպանենք: Ըմեն տարի այս հանդէս կրկնուած է և ամեն անգամ կրկնուած են այս խօսքեր: Մենք էլ աղօթենք, որ Եստուած հայոց ազգի մէջէն շատ մարդիկ հանէ, որ ամեն ոք մէկ մէկ յիշատակ թողնէ, այն ատեն ազգը երջանիկ կը լինի:

Հիմա գանք Շեմարանի նպատակին: Պ. Սաղաթելեան ազուր խօսքերով ճառ մը գրեր է, որուն մէջ շատ աշխատած է գիտութիւն ու կրօն հաշտեցնել իրար հետ: Մնոնք սկիզբէն միշտ հաշտ եղած են. մարդիկներն են որ կը զատեն: Բայց իմանալու է՝ գիտութիւնը որոշել. կրնամ ըսել, ես ալ գիտեմ թէ ինչ կընէ գիտութիւն: Երբ ես թղթին վերայ կը գրեմ մի քանի խօսք, և այդ խօսքեր հեշտութեամբ կը հաղորդեն Աթանազոս, Երուսաղէմ և ըն.

շատ տեղեր, այդ բաներուն մարդիկ իրենց խելքով
 հասած են: Երբ Հայաստանին մէջ առաջին անգամ
 հեռագիր շինեցին, քրդերը կը կարծէին թէ անոր
 մէջ սատանայ կայ. վանդի խեղճ քուրդը գողութիւն
 կրնէ և անմիջապէս հեռու տեղ կիմացուի և կար-
 գադրութիւն կը լինի, որ բռնեն զինք. անի կը զար-
 մանար, ի՞նչպէս իմացուեր է. խեղճը կը կարծէր թէ
 սատանայ կայ և կսկսէր փնասել. կը քանդէին, կը
 կոտրէին, տէրութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, մի
 քանիսներուն պատժեց. հիմա հեռագիրը հանդարտ
 կը բանէ, քուրդն էլ հասկցաւ որ անոր մէջ խելք
 կայ: Ես էլ գիտեմ որ գիտութեան մէջ խելք կայ,
 մարդիկ կաշխատեն ամեն բանի գաղտնիքն իմա-
 նալ, անոր խորհուրդը բացատրել. անոնք կուզեն
 երկնքի աստղերը ղիտել, քննել, տեսնել թէ անոնց
 մէջ էլ մարդիկ կան, կեանք կայ, մեր երկրագնդին
 նման, թէ պարապ բաներ են. սակայն Աստուած
 պարապ բաներ չի ըներ. մարդիկն են որ պարապ բա-
 ներ կը շինեն: Վիտութիւն կը սովորցունէ օգտա-
 կար բաներ մանուկներուն. օրինակ, մանուկին մէկը
 շատ աղէկ սորված է քիպրիտ (լուցկի) շինել. անի
 գիտէ ադոր համար պէտք է մեքենայ, փոսֆոր. այդ
 գիտենալը լաւ բան է, բայց մենակ իմանալը առանց
 գործադրել կարենալու, իմացողին հաց չի տար: Պարզ
 կը խօսիմ, որ ամենքն ալ հասկնան: Իմացած եղէք գի-
 տութիւնը իւր տեղն ունի: Ենչափ մարդիկ գնացել
 Եւրոպայ գիտութիւն սովորել են, բայց վերջը քաղ-
 ցած կը պըտըտին. չեն կրնար իրենց սովորածը
 գործադրել: Պօլիս եղած ատենս մէկ այդպէս երի-

տասարդ եկաւ ըսաւ. «Հայրիկ, մեքենագէտ եմ, բայց գործ չեմ գտներ», բարերարներ չկային, որ անոր օգնէին. խեղճը պզտիկ նաւակ էլ չը կրցաւ շինել: Ուրիշ մէկն ալ եկաւ՝ ըսաւ «շիմի սովորեր եմ, ֆիզիք սովորեր եմ», բայց նա էլ գործ չգտաւ, երկուքին մէջ էլ իրենց սովորած գիտութիւններն մեռան. վերջէն գացին փոքրիկ գործ մը սկսեցին և հաց գտան: Գիտութիւն այնչափ պիտի սովորենք, ինչ չափ այդ գիտութիւն հայ ժողովրդին պէտք է. իրաւ է, աղէկ է որ մենք սովորենք շատ մը բաներ, և ժողովրդին հասկացնենք, թէ այս հողը ի՞նչ յատկութիւն ունի. կրային է, կաւային է, որ անոր համեմատ գիտնան երկիր մշակել: Մեր ժողովուրդ երկրագործ է, այդ բաներ նա գիտէ փորձով. գիտէ թէ որ մի տեղ քանի մը տարի խոտ կամ կորնկան ցանես և այն հնձես և քանի մը անգամ այն հնձելէն վերջ տեղը վարես և ցորեն ցանես առատ բերք կտայ: Եւ էլ երկրագործ եմ. Հայրիկ այս իւր երկրագործական փորձերէն կըսէ, Աւարակայ վանք երեսուն տարի երկրագործութիւն ըրած եմ. հիմա ալ եկեր Արարատեան դաշտ պիտի հերկեմ. չգիտեմ Հայրիկի գութանը պիտի վարի, թէ խփը քարին պիտի զարնէ: Ար յուսամ որ ինձի կօգնեն, մէկը լուծի վերայ նստելով, միւսը խուրիկի վերայ նստելով. վերջապէս ամենն էլ ինձ օգնելով դաշտը կը վարենք. չէ, եթէ գութանս կոտրած մնայ, վայ ինձ. էլ ինձի ուրիշ բան չմնար. նստել ջարդուած գութանիս վերայ ողբալ:

Բնական գիտութիւններն՝ շիմի, ֆիզիք այնչափ

պիտի առնենք, որչափ մեզի պէտք են. իսկ ինչ որ մեր երկրին համար չէ, այդ պիտի թողնենք: Կան այնպիսի գիտութիւններ, որոնք տակաւին մայրաքաղաքներ չեն կրցած գործ դնել, ո՞ւր մնաց մեր խեղճ ժողովուրդ: Ընոր համար կարեւոր է հող. այս քանի օր երկու հարիւրէն աւելի խնդիրներ ստացեր եմ, կը գանգատեն թէ հող չունինք. ժողովուրդ շատացեր, հողը սակաւացեր է: Ժողովրդին սովորեցնելու է, թէ ինչ եղանակով կրնան քիչ հողէն պէտք եղած արդիւնքն ստանալ: Երկրագործական արհեստ մեզի համար շատ կարեւոր է, ագոր հետ էլ յարակից գիտութիւնները ունենալ աղէկ է:

Գանք Ղեմարանի բուն նպատակին: Ըմեն ժամանակ ազգէն տրտունջ կլսենք, թէ ազգը կառավարող առաջնորդներ չունի, քարոզիչ վարդապետներ չունի: Ռուսաստանի մէջ երկու հազար քահանաներն մեծաւ մասամբ տգէտ են. հանգուցեալ կաթողիկոսը այս բաներ լսեր է, մտածեր է, տեսեր է ժողովրդի տխուր վիճակ, ուստի շիներ է այս հաստատութիւն, որ այստեղէն դուրս գան ուսեալ քահանաներ, վարդապետներ, վարժապետներ: Եւ երբէք ուրիշ բան չէ ուղած. անի միայն մէկ ճիւղ ունի. օգտակար են երբեմն նաև երկրագործական պարզ դասեր տալ: Պ. Սաղաթէլեան կուզէ մեր Ղեմարանը նորէն մկրտել, աշխարհական ընել. շատ շնորհակալ կըլլանք, եթէ կարենանք ինչ որ մեզ հարկաւոր են այստեղ պատրաստել. այն է առաջնորդներ, քահանաներ, ուսուցիչներ. ինչո՞ւ այստեղէն պէտք է չլինեն կաթողիկոսներ, ան ատեն կաթու-

դիկոսական կռիւներ տեղի չէին ունենալ: Մեր պատմութենէն կիմանանք, որ Արարատեան երկրէն, Հայաստանի մեջէն արժանաւոր կաթուղիկոսներ ելեր են. թէև եղած են նաև Գառիթ և Գանիւլեան կռիւներ: Ուրեմն Ճեմարանի համար մի պարտականութիւն կայ. ազգին համար եկեղեցականներ պատրաստել. մենք չենք կրնար այստեղէն պրօֆեսօրներ, աստեղագէտներ հանել, վաճառականներ հանել: Հազիւ կբաւէ երբ մենք մեր պարտքը կատարենք. մեր նպատակն է հոգևորական, վարժապետ, քահանայ պատրաստել: Այս հիմնարկութիւն շատ փոքր է. հազիւ կը բաւէ. կը տեսնես մէկ հոգի ելեր, ժողովրդի կողմէն բաժին կուղէ, կուզէ այնպիսի մարդ ելլայ այստեղէն, որ գնայ ժողովուրդ կառավարէ, մեր ծրագիր յայտնի է. այդպէս բաներ չունինք. մենք կսորվեցնենք ինչ մեզ պէտք է: Ունինք տասնըհինգ վարժապետներ, տասնըհինգըն ալ վրայ դնենք, ո՞ւր կերթայ: Աւրոպայում էլ շատ բաներ կրնեն. բարձր տեղեր դիտանոցներ կը շինեն, աստղեր կը դիտեն, մենք ալ բարձր լեռներ ունինք, թէ որ մտածենք այդ լեռներուն վերայ դիտարաններ շինել, աղէկ բան է, բայց մեր ուժէն շատ վեր է: Թող տանք, ան մարդիկ կառավարութեան նպատակներով շատ բան կանեն. Հայու համար աստղաբաշխութիւն աւելորդ բան է: Ան մենէն առաջ բոլոր արարատեան ժողովրդի համար կմտածեմ. գիտեմ որ ազգին դիտութիւն էլ պէտք է, անոնք որ մայրաքաղաքներու մէջ կապրին, կրնան երթալ դիտութիւն ձեռք բերել, մեր ճեմա-

բան պիտի վարդապետ, քահանայ, վարժապետ տայ, ուստի, պ. Սաղաթէլեան, այս ծրագրէն դուրս չեղնես. Եւրոպայ, իդէալ անհասկանալի բաներ են մեզ պէտք չէ: Պաղատիւնը ըսել կուզես, թէ ուրիշ բան մեր հայերէն լեզուն ամեն տեսակ բառեր ունի իւր մէջ, այդ բառեր գործածելու է: Այժմ դեռ ժամանակ չէ. երբ պէտք լինի գիտութեան ճեմարան ալ կունենանք, բայց թող այդ մասին հարուստ մարդիկ մտածեն. թող բազուեցին հողայ, թիֆլիզեցին. խեղճ վանականներս ի՞նչ կրնանք ընել: Պ. Սաղաթէլեան գիտութիւն, գիտութիւն ըսելով, մեր փոքրիկ դրամադլիսին մէջքը կուզէ կոտրել. ես աս բաներ Սթանպօլէն սերտեր եկեր եմ այստեղ:

Կտեսնեմ որ շրջանակէն դուրս ելանք, հեռացանք: Պօլիս եղած ժամանակս երբեմն սահմանադրութեան շրջանակը ինձի նեղ կուգար, և երբեմն շրջանակէն դուրս կելնէի: Աս յատկապէս կը խնդրեմ, այս մի խեղճ վանական դպրոց է, թէև անունը ճեմարան են դրել, փոքրիկ շրջանակ ունի. մեր առարկաներ յայտնի են թէ ի՞նչ պիտի սովորցնենք:

Այս, մի՛ մեղադրէք, ցաւելով կը տեսնեմ մեր հոգևորականների վիճակ. ժողովրդին մէջ սկսելէ անհետանալ կենդանի հաւատք, ցամաքել է աւետարանի զօրութիւն, պատուէրներ: Մեր պարտքն է աշխատել ժողովրդին քրիստոնէական ճամբին վերայ պահել, դուք ալ, վարժապետներդ, մեզի պիտի համակերպիք. ես ձեզի վարդապետ կը ճանչնամ, ձեր պաշտօն այդպէս պիտի հասկնաք և ճշտութեամբ պիտի կատարէք, համաձայնեցէք: Գիտեմ,

կը խոստովանիմ ես էլ իմ նախապաշարմունք ունիմ. կը կարծէք Հայրիկ գիտութեան բարեկամ չէ. սխալ էք, շատ տարածամ է. ամեն բանի մէնք չենք կրնար հասնել: Մենք այս եկեղեցական պաշտօնեաներս զինւորական բանակ ենք, և մեզի օգնականներ պիտի պատրաստենք այստեղ: Բոլորս էլ պիտի եկեղեցու պէտքերն հոգանք: Աւետարանին մէջ կկարդանք, որ Հոգին Սուրբ իջաւ վերնատուն, Վրիստոս այդ եղանակով սորվեցուց ամեն բան: Այժմ աշխատութիւն պէտք է, միայն աշխատութեամբ կրնանք ձեռք բերել, ինչ որ մեզ հարկաւոր է, պէտք է շատ աշխատենք. այս Ճեմարանն ալ մեր վերնատունն է: Գիտեմ, մեր աշակերտներ պիտի գնան ժողովրդի մէջ գործեն, որչափ շատ բան իմանան, այնքան աղէկ կը լինի. օրինակ շատ փափաքելի է, որ մեր աշակերտներ լեզուներ իմանան կեանքի մէջ դիւրութիւններ կունենան: Վանի մը օր առաջ անգլիացի մը եկած էր և անգլիերէն կը խօսէր, բայց մեր վարդապետներէն մէկն էլ անգլիերէն չգիտէր. բայց անիկա ուրիշ լեզուներ էլ գիտէր. գերմաներէն գիտէր, գաղիերէն գիտէր: Ինչ աղէկ բան կլինէր, որ մեր վարդապետներ էլ լեզուներ իմանային: Ըն մարդ եկեր աշխարհ կշրջի, նախապէս լեզուներ սովորել, ապա եկեր է: Մենք Պարսից հարեաններ ենք. Տին ժամանակ իրարու շատ մօտ էինք: Պարսկաստանի ուխտաւորները եկեր առաջնորդ կուղէին, իրենց հետ մէկ քանի թուղթեր էլ բերեր էին և ըսին որ այսուհետեւ այդ ձեւերուն համաձայն գրութիւններ պէտք է կա-

տարուին. այնտեղ էլ երեսուն տարի առաջ ինչպէս որ
կը գրէին, Տիմա այնպէս չեն գրեր, ձեւերը փոխուած
են: Ընոնք այդ թղթերը ձգեցին գացին. ես այն
կը մտածեմ, ո՞վ պէտք է գրէ այն Փարսերէն բա-
ները. Լորեան պիտի խաւրեմ գրել տամ. ինչ աղէկ
կը լինէր, եթէ մեր վարդապետներէն մէկը ասով
զբաղուէր և Փարսերէն գիտնար:

Եւ յա չափս բաւական է: Ար յուսամ թէ ամենքդ
էլ ըմբռնեցիք, թէ Հայրիկ ինչ կուզէ ըսել. ամեն
բան իւր ժամանակն ունի: Հատ շնորհակալ եմ.
չեմ մոռնար վարժապետներ, աշակերտներ. ամենքդ
էլ աշխատե՛ր էք, թէ և երբեմն բաներ կը խօսեմ,
բայց ի սրտէ ձեզի կը սիրեմ: Աշխատեցէք իմաստա-
կութիւն չընել, իդէալ և չն. վերացական բառեր
թողէք: Իմ շնորհակալութիւնս նախ և առաջ մին-
չէ Տիմա եղած վերատեսուչներուն, ուսուցիչներուն,
որոնք կաշխատեն ճեմարանը առաջ տանել, ու-
սուցանել: Ուսուցանել սոցա կը նշանակէ նորէն
ստեղծել. Եստուած միանգամ Էմարզս կստեղծէ.
բայց մայրը կը սնուցանէ և ուսուցիչը կը սովորցնէ.
եթէ ատոնց խնամքը չը լինէր, վայրենի կը մնայինք:
Ես կ'աղօթեմ ուսուցչաց համար, Եստուած տա
անոնց կարողութիւն, զօրութիւն, որ իրենք կա-
տարեն ճշտութեամբ իրենց պաշտօն: Դուք էլ
մեզի համար աղօթէք, որ կարողանամ պահպանել
այս Տիմարկութիւն: Հայրիկին աւանդ մըն է այս.
Թող Եստուած հաստատուն պահպանէ այս աւան-
դը ի փառս Հայաստանեայց եկեղեցու:»

Խօսակցութեան ժամանակ Վեհափառը երբեմն կանգնում,

երբեմն նստում էր և կարծես աւելի զրուցազրութիւն էր նորա խօսածը, քան ձառ: Վեհափառի ձգտումն է իւր խօսածները ամեն ոք հասկանայ, ուստի խօսում էր պարզ և անպա-
ճոյճ եղանակով:

Խօսելուց յետոյ Վեհափառը պահպանելէ տասց և տպա գտնաւորվ
շուրջ բոլոր կանգնած եպիսկոպոսներին ու վարդապետներին տասց.
«Վարդապետներ, ձեզի էլ կարողութիւն կը մաղթեմ
որպէս զի ինձի հետ միացած գործէք. ձեզնից ա-
մեն մէկը կաշխատէ այս Ղեմարանի համար: Մէկն
իբրև տնտես, երկրորդն իբրև մատակարար և այլն.
Նշխարհիս մէջ ամեն բան օգնութեամբ կը լինի,
թագաւորներն էլ առանց օգնութեան ոչինչ չեն ա-
նէր, անոնք թուղթ կստորազրեն, բայց գործադը-
րողները իւր պաշտօնեաներն են: Մարդս մենակ
կրնայ մի բան ընել՝ իւր սենեակին դուռը գո-
ցել և գրել. «Նա մենակ ուրիշ ոչինչ չընէր»:

Հանգիսի վերջանալուց յետոյ երբ Վեհափառը ցած իջաւ և հե-
ռացաւ, բոլոր ներկայ եղողները սկսեցին կոչել «կեղցէ Վեհափառ
Հայրիկ, և ծափահարել: Հեռացաւ Վեհափառը ուրախ արտազը-
րութեամբ, իսկ աշակերտները սկսեցին երգել «Հայրիկ, Հայրիկ,
քո հայրենիք վասպուրական... երգը:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՔԵՂԱՅ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ: